

KS. WIESŁAW ŁUŻYŃSKI*

TORUŃ

ORCID: 0000-0001-8855-3686

Janusz Pilszak, *Moralno-społeczny i pastoralny wymiar marginalizacji społecznej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Kraków 2016, ss. 402

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2017.059>

Życie każdej społeczności skupione jest wokół jej dobra wspólnego. Jest ono celem i sensem istnienia społeczności. W sposób szczególny dobro staje się celem wspólnoty politycznej. Sprawiedliwość wymaga, by wszyscy członkowie społeczeństwa w nim partycypowali. Problemy związane z brakiem realizacji tego celu nauczanie społeczne Kościoła definiuje jako kwestię społeczną, do której – w ramach swoich kompetencji – ma obowiązek się odnieść.

Marginalizacja społeczna jest problemem, z którym państwa, reformatorzy społeczni oraz nauczanie społeczne Kościoła konfrontowało się przede wszystkim od czasów uprzemysłowienia i urbanizacji w XIX wieku. Stała się ona jednym z głównych impulsów do kształtowania się katolicyzmu społecznego, a później nauczania społecznego Kościoła. Właśnie z powodu braku pełnej partycypacji świata pracy w dobru wspólnym społeczeństwa papież Leon XIII opublikował encyklikę *Rerum novarum*.

---

* Ks. Wiesław Łużyński jest kapłanem diecezji toruńskiej. Doktor habilitowany w zakresie nauk teologicznych. Specjalizuje się w katolickiej nauce społecznej. Jest adiunktem w katedrze Katechetyki, Katolickiej Nauki Społecznej i Prawa Kanonicznego na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu (wieslaw.luzynski@umk.pl).

Problem sprawiedliwego uczestnictwa w *bonum commune* jest obecny również we współczesnych społeczeństwach. Dotyka on przede wszystkim krajów znajdujących się na drodze rozwoju. Tam bieda i wykluczenie większości społeczeństwa sąsiaduje z wysepkami dobrobytu. Problem ten nie omija również krajów bogatych, gdzie w wyniku globalizacji nie mała część społeczeństwa nie partycypuje w dobrobycie społeczeństwa rozwiniętego.

Janusz Pilszak podejmuje w swej książce niezwykle aktualny i trudny temat. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że autor publikacji analizuje zagadnienie moralno-społeczne i pastoralnego wymiaru marginalizacji społecznej w nauczaniu Jana Pawła II, którego posługę na Stolicy Piotrowej można uznać za „pontyfikat społeczny”. Użycie tego określenia usprawiedliwia obfitość dokumentów o charakterze społecznym oraz wielość tematów społecznych podejmowanych przez papieża. O społecznym charakterze tego pontyfikatu świadczy również osobiste zaangażowanie papieża na rzecz sprawiedliwości na świecie.

Warto zwrócić uwagę na sam temat opracowania, który sugeruje, iż mieści się on w schemacie metodologicznym charakterystycznym dla katolickiej nauki społecznej: „widzieć, ocenić i działać”. Aspekt społeczny sugeruje, że chodzi o wnikliwe przeanalizowanie problemu marginalizacji. Aspekt moralny skłania do oceny tego zjawiska. Natomiast pastoralny zmierza do ukazania dróg wyjścia z trudnej sytuacji społecznej. Praca odnosi się do problemów rzeczywiście obecnych w społeczeństwie. Obejmuje ich ocenę w świetle kryteriów wpływających z Ewangelii. Zawiera również propozycje pastoralne mające na celu rozwiązanie problemu marginalizacji i wykluczenia. Uwzględnienie danych teologicznych i socjologicznych wskazuje na interdyscyplinarny charakter opracowania. Autor umiejętnie łączy różnorodne punkty widzenia. W rezultacie praca, chociaż jest dość złożona, przybiera kształt zwartej całości.

Opracowanie jest dziełem ludzkim. W związku z tym można w niej zauważyć pewne uchybienia. Janusz Pilszak dość pobieżnie traktuje ważne zagadnienie struktur pośrednich. Słabo je definiuje i nie wymienia tak ważnych struktur, jak: rodzina, naród, społeczności terenowe i zawodowe. Można było ten temat bardziej rozwinąć. Niepotrzebnie wielokrotnie wskazuje właśnie struktury pośrednie jako potencjalne zagrożenie dla życia społecznego z powodu ich egoizmu, rywalizacji, alienacji, jakiej

człowiek może w nich doświadczyć (s. 217–222). W pewnych warunkach struktury pośrednie mogą ulec wypaczeniu, a nawet przerodzić się w struktury grzechu. Jednak w nauczaniu społecznym Kościoła zdecydowanie podkreśla się ich pozytywną rolę. Ich bogata sieć świadczy o wysokiej kulturze życia społecznego.

Autor do społecznych źródeł marginalizacji i wykluczenia zalicza „opcję preferencyjną wobec ubogich”. Wydaje się, że to zagadnienie należało umieścić w ostatniej części pracy, w której autor skupia się na sposobach przywrócenia marginalizowanych jednostek i społeczności do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. (s. 254–260). Zresztą w zakończeniu zalicza ją już do środków ograniczających skutki i zasięg występowania marginalizacji (s. 368).

W części pracy poświęconej marginalizacji ludzi pracy znajduje się paragraf zatytułowany: „Rola pracodawcy”, w którym autor formułuje postulaty dotyczące podmiotowego wymiaru pracy (s. 272–277). Wydaje się, że również ten tekst należało umieścić w ostatniej, pastoralnej części rozprawy.

Wymienione uwagi krytyczne nie podważają walorów pracy. Dotyczą bardziej właściwego rozmieszczenia tekstu w strukturze książki lub niektórych tez, które wydają się nie do końca trafne.

Walorem publikacji jest sam wybór tematu. Jest on z jednej strony stary, tak jak życie społeczne i problemy z nim związane można zaliczyć do genezy nauczania społecznego Kościoła, z drugiej jednak strony przybiera on współcześnie specyficzny kształt związany z globalizacją i powiększającymi się dysproporcjami społecznymi.

Autor, prowadząc swoje rozważania, zwykle na początku analizy starannie definiuje pojęcia, którymi się posługuje. Świadczy to o solidności opracowywania tematu. Sumiennosc, jaką charakteryzuje się autor w tym względzie, umożliwia precyzyjne poruszanie się po wielu zagadnieniach i płaszczyznach książki.

Książka jest świadectwem duchowej drogi autora, dojrzewania myśli. W początkowych częściach rozdziałów lektura pracy jest nieco trudniejsza, natomiast w końcowych można zauważyć coraz większą łatwość w formułowaniu myśli oraz tez pracy.

Janusza Pilzaka charakteryzuje staranność w prowadzeniu wywo-
du naukowego. Umiejętnie i płynnie przechodzi od jednej części książki

do drugiej. Każda jednostka posiada wstęp i zakończenie. Już na końcu prezentowanej jednostki sygnalizuje problem, który będzie przedstawiany w następnej.

Ciekawy i bardzo potrzebny jest rozdział drugi, ukazujący kulturowe i środowiskowe uwarunkowania nauczania Jana Pawła II w kwestii marginalizacji i wykluczenia społecznego. Wydarzenia, których był uczestnikiem lub świadkiem, ukształtowały jego osobowość i wrażliwość, a nawet sposób odbierania i rozumienia świata. Nie można zrozumieć jego nauczania papieskiego bez uwzględnienia osobistego doświadczenia marginalizacji różnych grup społecznych w czasach jego dzieciństwa, młodości i lat dorosłości w posłudze kapłańskiej i biskupiej. Dobrze, że autor pracy zwrócił uwagę na to wszystko, czego doświadczył Karol Wojtyła przed wyborem na papieża.

Autor dobrze umiejscawia zagadnienie wykluczenia we współczesnym kontekście kulturowym. Dobrze charakteryzuje epokę współczesną, jej cechy charakterystyczne. Czyni to zwłaszcza w kontekście zagadnienia prawa do życia i kultury śmierci.

Publikacja jest interesująca, dobrze napisana, a lektura tekstu bardzo ubogająca. Cieszy fakt, że autor podjął się opracowania ciekawego tematu, do tej pory nieprezentowanego na podstawie nauczania Jana Pawła II. Publikację należy polecić wszystkim interesującym się katolicką nauką społeczną, a zwłaszcza nauczaniem Jana Pawła II.